پێشەکی قەسیدە\ کتێبی " گەڕانەوەی زەردەشت " و چەند تێبینیەك لە ڕوانگەی زەردەشتیەتناسیەوە

سەلام ناوخۆش \مامۆستای زانکۆ

" قسەکردن لە سەر فەلسەفەی دین یا مەعریفە بەخشینە یا مەعریفە جوینە"

ناوەندی ڕۆشنبیری و هونەریی ئەندێشە لە زنجیرە کتێبی فیکر و ئەدەب قەسیدە\کتێبێکی بۆ (ئەحمەد مەلا) بە ناوی (گەڕانەوەی زەردەشت) بڵاوکردۆتەوە. ئەم کتێبە (353)ی زنجیرەکەی سەرەوەیە و پێشەکی و دەقە شیعریەکە 164لاپەڕەی داگرتووە.

پێشەکی کتێبەکە لاپەڕە (7) تا (12)ی داگیرکردووە . ئەحمەدی مەلا لە چەند دێڕی سەرەتایی دا ئامانجی خۆی لەم کتێبەی خۆی دەخاتەڕوو و دەنووسێت :" ئەم قەسیدە\کتێبە بە یەك نەفەس نووسراوەتەوە لە دەوری یەك " بابەت " دەخولێتەوە، دەبێت بابەت لە مانا هەرە فراوەنەکەی بخوێندرێتەوە . پەلوپۆ بۆ چەمکەگەلێك دەهاوێژێ لە گاتەکانی زەردەشتدا وەرمگرتوون و کاری شیعریم لە سەریان کردووە…"

شاعیر لەم کتێبەدا هەوڵدەدا جۆرە(رۆحانیەتیەکی مارکسی یا عەلمانی) بۆ خۆی و خوێنەری خۆی لە جیهانبینی زەردەشتییەت بدۆزێتەوە ، بۆیە کتێبەکەی لە شەش "گزینگی " زەردەشتی فۆرمەلەکردووە: گزنگی ڕاستی –ل13-42 ، گزنگی بیری پاك43-68،زاڵبوون بەسەر خۆتدا 69-94 ، گزنگی ئارامیی -95-116 ، پێگەیشتن و بەختەوەربوون -117-142، دوا گزنگ گزنگی نەمری -143-164.

دیاردەی ئاشتەوایی لە نێوان(ڕۆحانیەت)و (عەلمانیەت) لە ئەوروپا مێژووێکی هەیە، بەڵام لە نێو کورددا تازەیە بەوەی ئیسلام ، ئیسلامەوە و عەلمانیەت ، عەلمانیەت . لە ئەوروپا شکستی عەلمانیەت لە وەرامدانەوەی پرسیار و گومانەکانی مرۆڤ ، وەیکرد چەندان بیرمەند لە منداڵدانی مارکسیەتی ڕۆژئاوا یا عەلمانیەتی ڕۆژئاوا سەرهەڵبدەن و داوای " جێکردنەوە"ی ئایین\رۆحانیەت لەم عەلمانیەتە

بکەن و فرەك لە ككردنەوەی ئایینکی نا-عەقیدەیی و عەلمانیەت لە فەزای عەلمانیەتی ئەوروپا دروست بکەن ، بەوەش پست سیکیولاریەك \روست بوو . ئەو پستسیکیولەرییە(پاش عەلمانییەت)-ە لە دوو شەنگست سەرچاوەی گرتووە :
1.شکستی سیکیولاریزم بەرانبەری حەزی مرڤ
2.هەژموونی ح و حانیەت لە سەر فیترەی مرڤ
هەر ئەمەش وەیکرد چەندان بیرمەندی چەپی ئەوروپی بە دیدکی تر شەنوکەوی سیکیولاریزمی رژئاوا بکەن ، لەوانە(گارودی)و (هربرت مارکیوز)…ئەفسووس چەپی ژهەاتی ، کوردیش یەکك لەوانە بەو پرسە موراجەعاتە هزریە دانەچوون.
دکتر قەیس هادی لە 1980 ل33یکتبی(الانسان المعاصر-مرڤی هاوچەرخ) نکلی لەوە ناکات کە(هربت مارکیوز) نەك هەر سشیالیست بەکو مارکسیش بوو ، بەام ئەو سشیالیستی و مارکسیەی ئەو لە(حوکمانی سڤیەت) زایەەی خیان نەبوو ، بیە لە ل138 دکتر قەیس لە ل59 (مارکسیەتی سڤیەت) دەگوازتەوە کە هربت مارکیوز لەم کتبە یەدا وتویەتی ئەو عەقانیەتە چەوسنەرەی ستالین لە قناغی ستالینیەت یا حوکمانی ستالین گەیشتە لوتکە!"
ئەو بە دەنگ هاتنەی (مارکیوز) لە پناوی مرڤ بوو چن بە دەنگ هاتنەکەی (گارودی) لە پناو تەلیسمی جادوویی جوولەکە و دەسەاتی ژئاوا بوو .
مارکسی کورد نە گوی ب (گارودی) شل کرد نە ب (مارکیوز) ، بەکو یا خەریکی ەوتی مارکسی(ئیلحادی و ئەدەبیاتی ئیلحادی وەك گروپی داباان بوو) یا خەریکی تەوزیفکردن و شیعراندنی ئایینکی تر بوو لە دەقدا .
ئەحمەدی مەلا لە بەرەی دووەمە بە واتای خەریکی تەوزیفکردنی پرانسیپەکانی ئایینکی وەك ئایینی زەردەشتیی.
لە پشەکی کتبی (گەانەوەی زەردەشت) و دیداری رژنامەی (چاودر) و (وشە) چەند پرسك دەوروژننت ، کە لە ئەدەبیاتی زەردەشتی جگای نابتەوە ، لەوانە
یەکەم ، چەمکی خودا
چەمکی دیتنی خودا نەك هەر لای ئەحمەدی مەلا ، بەکو زربەی شاعیرانی دوور فەزای ئیسلام گەمە لە نوان (تاك) و (ك) دەکات . ئەو تکەکردنەی هەردوو وشەی (خوا) و (خواوەند) لە بیر و یادەوەری شاعیر زر بە ئاسانی دەرکی پ دەکرت ، ب نموونە لە (ەخنەی چاودر ، ژ.265) دەربارەی بە یەك دیتنی ئەم دوو وشەیە دەت :"
هەروەها لە لای فەیلووسەفانی یانی كن کاتك باس لە خودا لە

ديدى چەمكى فەيلەسووفانەوە دەكەن، بە نيسبەت ئەوانەوە گەردوون لێواولێوى خودايە، واتە لە هەموو كونوكەلەبەرێك خوداوەندێك هەيە. لاى ئەنيمسيتە ئەفريقاييەكان، خواد تێكەڵى سروشت بووە و لە هەموو بەرجەستەيەک دا تەجەللى دەكات..”

هەر لە هەمان ژمارەدا ديتنى شاعير بۆ خودا و ديتنى عەوام بۆ خودا جيادەكاتەوە و دەڵێت : “خوداى شاعير مەرج نييە لە گەڵ خوداى يەكێكى دى هاوتەريب بێت. ئەگەر خوێنەر شاعير راكێشێتەوە نێو بوارى عەقائيديەوە، ئەوە زوڵم لە خۆى و لە شاعير و لە شيعرەكە دەكات، چونكە بوارى شيعر ئەوە نييە. شاعير لە بوارى كوفر و برواهێنان ئيش ناكات.”

خوداى ئەحمەدى مەلا نە خوداى ناو قورئانە نە ئاهورامەزداى ناو ئاڤێستايە ، خودايەكە بووكەلە و هەويرى دەست مرۆڤ چۆنى حەز بكات ئەوها بەرگى بۆ دەبڕێت . لە سايتى (وشە-9-6-2015) دەربارەى خوداى خۆى دەڵێت : ”

زەردەشت بەها ئەزەلييەكان زيندوو دەكاتەوە، بەڵام بە بێ هەژموونى يەزدان. لەم دەقەدا يەزدان و ئينسان دەبنە دوو رووى يەك دراو. واتە يەزدانێك نييە فەرمان دەربكات و ئينسانێكيش ئەم فەرمانانە جێبەجێ بكات، ئەمە يارييەكى تەندروست نييە نە بۆ يەزدان نە بۆ ئينسان، يەزدان دەبێ خۆى لە ناو ئينسانەكاندا بەرجەستە بكات، ئەگەر ئەمەى نەكرد، واتە ئافراندن تووشى چەواشەكاريى دێت.”

لە ل9ى پێشەكى گەڕانەوەى زەردەشت هەمان ديدگا فيوبارخييە لە بارەى خوداوە دووبارە دەكاتەوە و دەنووسێت :” …يەزدان و ئينسان پێكەوە كار بكەن ، نەك يەكێكيان لە خزمەتى ئەوى ديكەيان بێ ، لە ڕێگاى هەڵبژاردنێكى ئازادانەوە ئەنجام بدرێ .يەزدان ئەو وێنەيە بۆ كە ئينسانەكە خۆى دروستى دەكات .” ئەو ديتنە ماركسيە بۆ زاتى خودا حەفتا و هەشتاكانى سەدەى پێشووى گرتەوە. ئەو نكۆڵى و ئيسپاتە لە هاوكێشەى خودا و مرۆڤ بەشێك لە ئەجێنداى ماركسى كوردى گرتبێوە.

لێرەدا پرسيارێك دروست دەبێت : بە ڕاستى زەردەشتيەت ئايينێكى بێ خودا بوو؟ خودا لە دەرەوەى زەردەشتيەت بوو؟

• ئەو ديتنەى ئەحمەدى مەلا زۆر نامۆيە بە زەردەشتييەت. داريوش پاشا (550-486 پ.م) لە نووسينەكانى شاخى بێستوون بە جۆرێك باسى دەسەڵاتى ئاهورامەزدا دەكات كە ئەو يارمەتى داوە بە سەر (گەوماتە)ى سەركوتكەرى خەڵك زاڵ بێت :” “. كەس نەبوو بوێرێت دژى گەوماتەى موغ بجوولێتەوە هەتا من هاتم

• من لە ئاهورامەزدا پارامەوە ، ئاهورامەزدا بە هانام هات . لە (دە)ى مانگى باگەياديش(29ى ئەيلولى 522 پ.م) من لەگەڵ چەند

پیاوێکی کەم سەری گەوماتە و کاربەدەستە یاوەرەکانی بۆی. لە قەڵای (سکەیەوقاتیش لە هەرێمی (نیسایە) لە میدیا کوشتم.”
دەسەڵاتی مەملەکەتم لێ سەندەوە . بە بەرەکەتی ئاهورامەزدا من بوومە پاشا و ئاهورامەزدا ئەم مەملەکەتەی پێ خەڵات کردم.” دکتۆر دڵشاد زاموا لە نووسینێکی گۆڤاری (خاڵ) ، ژمارە 3 یەکێك لەو کەسانەیە باوەڕی وایە زەردەشتییەت لە سەردەمی ئەخمینی سەریهەڵداوە و داریوش یەکەم ئاهورامەزدا پەرستە.” کەواتە ئەو پێست سیکیولاریەی ئەحمەدی مەلا بۆ ئاهورامەزدای زەردەشتییەت تەواو پێچەوانەی ئایینی زەردەشتییەتە.

دووەم ، پێگەی ئافرەت لە زەردەشتی

لە بەشێکی دی (پێشەکی)ەکە ، وێنەیەکی دی ڕیالیستی ئەویش وێنەی ئافرەتە تەواو دەشێوێنێت. لە ل9 دا دەنووسێت :” دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەیش بکرێ کە ژن لە سەردەمی زەردەشتی مێژوویی ، لە چاو ژنانی ناوچەکانی دی ، خاوەن سەربەستییەکی بێهاوتا بووە.” ئەوەی شارەزای زەردەشتییەت نەبێت بەو قسە هەنگوینیانە تەواو فریو دەخوا.
چەوساندنەوەی ئافرەت پەیوەست نەبووە بە ڕەگەزەوە ، بەڵکو بە چینی کۆمەڵایەتییەوە.ئەو ڕاستییە مارکسی کوردی نەیدەویست هەزمی بکات . ماوەیەك ئەو مارکسیانە بەو چاوە پێ ململانێیە دەیانڕوانییە دۆزی ئافرەت . ئەو دیتنەش لە دیتنی ئینگلز سەرچاوەی گرتووە لە (اصل العائلە) . ئەگینا ئێمەی کورد کەسانی وەك (خانزادی میری سۆران) و (عادیلە خانم) و (حەپسە خانی نەقیب) هەموو ئافرەتی ناو ماڵباتی دەسەڵات بوون کە چەندان پیاویان لە ژێر دەسەڵات بوو هەروەها هەموو پیاوێکیش نەیاندەوێرا قسە لە قسەیان بکەن ، بۆنموونە (شێخ ڕەزای تاڵەبانی) هەجووی زۆر پیاوی دەسەڵاتی ڕۆحی و سیاسی کردووە ، بەڵام نەوێراوە بە ئاشکرا قسە لەبەردەم (عادیلە خانم) بکات! لەوە زیاتر (عادیلە خانم) دژ بە حوکمرانیەکەی شێخ مەحموود بووە! کەواتە چەوساندنەوە واتای چی دەگەیەنێت؟
ئەحمەدی مەلا ئەو قسانەی سەرەوە لە دوو ڕوانگەوە دەکات :
1.ڕەخنەی لە ڕەوشی ئافرەت دەگرێت
2.ئافرەتی زەردەشتی بەرز دەکاتەوە !
چۆن ئەو ناوانە لای کورد هەبوو ، لای عەرەبیش ئافرەتی وەك (هیند) هەبوو شەڕی پێغەمبەری دەکرد ، چونکە ژنی ئەبو سفیان بوو .
سەبارەت بە پێگەی ئافرەت لە زەردەشتییەت ئەحمەدی مەلا زۆر سەرچیغ چووە ، ئەوانیش وەك کۆمەڵکای کورد و عەرەب تەنیا ڕێزی ئافرەتی چینی سەرووی ناو دەسەڵات و ماڵبات دەگرن ، جا نازانم چۆن (

زەردەشت) تاقانە پەیامبەر بووە بیری لە بەختەوەرکردنی ژن و پیاو کردبێتەوە ،ل9. با لە سەرچاوەکان ئاماژە بە پێگەی جۆرەکانی ئافرەت بکەینەوە:
لە کۆمەڵگای زەردەشتی جۆری ئافرەت هەبوو ، بە واتای ئافرەت بە پێگەی چین و ماڵباتی دەسەڵات پێگەی دیار دەکرا ، نەك ڕەگەزەکەی .
لە توێژینەوەی (جێندەر لە مێژووی
حوکمڕانیەتی دەوڵەتی ساسانیدا
628ز _ 632ز)دا کەلسومە جەمیل بەمجۆرە پێگەی ئافرەت لە کۆمەڵگای زەردەشتی دەخاتەڕوو :

1. ماڵداری ئافرەت : لە الڤێندیداد هاتووە:" دووەم بەختەوەرترین شوێن لە زەوی دا ئەو ماڵەیە ئافرەتی تێدا بێ.(الابستاه ,اربیل,201 ,ص50).ئەحمەدی مەلا دژی بیرۆکەی ماڵداری ئافرەتە!
2.کەنیزەك هەبوون یا ئافرەت بە کەنیزەك دیتن لەگەڵ دیتنی زەردەشتی ئەحمەدی مەلا تێك ناکاتەوە ، بەڵام لە حوکمرانی زەردەشتیدا کەنیزەك جمەی دەهات ، پاشایەکی وەکو " (خوسرەو پەرویزی) شای ساسانی کە 3000 ژنی هەبووە.. کریستنسن 2006 ، ل 572"
3.نێرسالاری ئاتەشگای موغانی زەردەشت هیچ ڕەگەزێکی مێی تێدا نەبوو . سەرەڕای ئەو داخراویەی زەردەشتی مۆغەکان وا دەستووری وڵاتیان داڕشت بوو کە چەند مافێکی یاسایی دەربارەی ژنی ناو ماڵباتی لە خۆگرت بوو .نەشئەت 2003 ,ل36).
.4
لە سیستەمی حوکمرانی ساسانیدا سێ جۆری هاڤژین هەبوو , ئەو سێ جۆرە ژنەش پەیوەست بوون بە دەستووری ئاتەشگا(کەنیسە)ی زەردەشتی .([illegible]ز , 1998 , ل50) وەرگیراو لە شەهبازی 2005): ئاماژە بە هەر سێ جۆری پێگەی ئافرەت لە هاوسەرگیری دەکات : پاتیخشاهی , چاگار , خواسرای ." بەڵام لە یاسای ساسانی دا تەنها باسی دوو لەو جۆرە هاوسەرگیرانە کراوە(العابد ,1999 ,ص130) .(نەشئەت , 2003 , ل36 وەرگیراو لە شەهبازی 2005)لە پێناسەی ئافرەتی چینی سەرەوە یا ئافرەتی خاوەن ئیمتیاز(پاتیخشاهی) دا دەڵێت : " ئەو ئافرەتە بوو کە بۆندی هەبوو , بۆیە بە هاڤژینی پاتیخشاهی دادەندرا . ئەمە گەورەترین پێگە بوو ژن هەیبوو , چونکە دامەزرابوو لە سەر پێویستی هاوکوفی و وردی نێوان ژن و مێرد , هەروەها ئەم ژنە و منداڵەکانی مافی میراتیان هەبوو ." لە لایەکی دی ژنی پاتیخشاهی , خاوەن ئیمتیاز بوو چونکە بە پێی پرانسیپ و فەرمایشتەکانی زەردەشتی پیاو بۆی هەبوو تەنیا یەك ژنی پاتیخشاهی بێنێت , ژنی دی بە چاگار

دادەنرا, وەك (ڕێز 1998, ل44) دەڵێت : "دەسەڵاتی کامیڵی هەبوو بە سەر کاروباری ماڵەوە و پەروەردە و ئۆرگانیزکردنی کاری دی ماڵەوە". ژنی دووەم کە ناسراو بوو بە ژنی چاگار(زن ئی چگاریا) , ئەو ژنە ژنی پاشکۆ بوو ,بە گوێرەی مافی یاسایی ئەم دوو ژنە جیاواز بوون وادیارە کەنیزان و ژنانی بە دیل گیراو لە گەڵ ئەم چینە هەژمارکراوە .ئەم ژنانەی لەو چینە بوونە تەنیا منداڵانی نێرینەیان لە بنەماڵەی باوکی دا وەرگیراوە .(کریستنسن 2006, ل409)

5. لە نێوان ساڵانی 628ز-632ز ڕەوشەکە ، ڕەوشی حوکمداری بنەماڵە بە ئاراستەیەك داچوو ، ڕەگەزی نێر لە بنەماڵەدا نەما ، بۆیە کورسی حوکمڕانی بۆ دوو کچی خوسرەوی دووەم(پەرویز) چۆڵ بوو ،ئەو دوو کچەش (بۆران و ئازەرمیدۆخت)بوون , کەواتە دەرکەوتنی (بۆران شا) و (ئازەرمیدوخت شا) بۆ ڕەوشی باڵادەستی تیرۆر لە کۆشك و خراپی ڕەوشی سیاسی دەگەڕێتەوە ، ئەگەرنا خودی ئاوێستا باوەڕی بەوە نەبوو کە ئافرەتی چینی سەرووش بگاتە پۆستی پاشای وڵات ، بەڵام بە حوکمی ئەوەی هەردوو کچ کچی خەسرەو پاشا بوون ، موغەکان ناچاربوون دەقی ئاوێستا لە بەرژەوەندی کچەکانی ماڵباتی دەسەڵات بگۆڕن!!!

6.هاوسەگیری ئینسێست (محارم)

کریستنسن 2006 لە ل410-411 شتێکی هەند سەیر تۆمار دەکات مرۆ شەرم لە خۆ دەکات : " جۆرە هاوسەرگیریەك لە نێوان ئافرەتانی کۆشك یا ماڵباتی شاهانە هەبوو ، ناسراو بوو بە هاوسەرگیری خویدودە یا (محارم) واتا هێنانی ئەو کەسانەی کە بە یەکتر نەدەشیان (کەسە نزیکەکان وەك خوشك و دایك و کچ). ئەم جۆرە هاوسەرگیریە لە یاسای ساسانی دا هەبووە,دیارە مەبەستی لێی پاراستنی پاکی ڕەچەڵاك وخوێنی خانەوادە بووە!!

کریستنسن لە هەمان لاپەڕەدا نموونە بۆ ئەو جۆرە هاوسەرگیرییە دەهێنێتەوە وەك وەهرام چووبین (گوردیە)ی خوشکی خۆی خواست و مێهران هەمان شتی پێ پەسەند بوو : پیاو بۆی هەیە لەگەڵ دایك و خوشك و کیژی ژن و مێردایەتی بکا ."

ئەمە ڕێگەی ئافرەتە ؟! ئافرەت بەمە بەختەوەر دەبی؟!

سێیەم ، کۆڕش لە نێوبەری دەسەڵاتی میدی

کۆڕش ڕوخێنەری ئیمپراتۆریەتی ماد بوو . کودەتای کۆرش-هارپاك کۆتایی بە حوکمرانی میدی هێنا .لەباربردنی خەونی میدی ، کە مینۆرسکی بە باوکی کوردیان دەزانێ ، جارێکی تر لە مێژوو دووبارە نەبۆوە . قسەی ئەحمەدی مەلا ، شیعری ئەی ڕەقیب —ی دڵدار بەتاڵ دەکەنەوە !دڵدار لە ئەی رەقیب دەڵێت :

ئێمە ڕۆڵەی میدیا و کەیخەسرەوین

ئەحمەدی مەلاش شانازی بە ڕوخێنەری میدیا ، کۆرش دەکات ، لە ل10 ی گەڕانەوەی زەردەشت دەنووسێت :" ..هەموو تاکێك ئازادە چ خودایەك دەپەرستێ و فرمان دەدەم لەم ڕووەوە نابێ کەس تووشی گێچەڵ بێت…" زەردەشتی لە هەموو سەردەمەکانی ئەخمینی و ساسانیدا باوەڕی بە ئامادەگی دینی تر نەبوو لە دەوڵەت …چەوساندنەوەی 40 ساڵی مەسیحییەکان لە سەردەمی شاپووری دووەم باشترین بەڵگەیە ، کۆرشیش هەر بە داگیرکردنی میدیا نەوەستاوە ، بەڵکو بابلی نوێش کە هاوپەیمانی میدی بوو لە ساڵی 539 پ.م لە سەردەمی ئەبونائید (556-539 پ.م) کۆتایی بە دەسەڵاتی بابلی نوێش هێنا . ئەو مەملەکەیە لە سەر دینی (سین) و (مەردۆخ) بوو کە جیا بوون لە دینی زەردەشتی!

لە لایەك ئەم قسانەی کۆڕش بێ سەرچاوەن ، لە لایەکی تریش واقعی میدیا و بابلی نوێ قسەکانی پووچ دەکەنەوە!

چوارەم ، کەلتووری زەردەشتی کاریگەری لە کەلتووری یۆنانی کردووە یا بە پێچەوانەوە؟

ئەحمەدی مەلا لە ل10 باس لە شتێکی زۆر نامۆ دەکات و پارادۆکسیەك لە نێوان واقیع و زەردەشتییەت هەیە ، لە ڕاستیدا کەلتووری یۆنانی زۆر کاریگەری لە کەلتووری زەردەشتییەت کردووە ، بەڵام ئەحمەدی مەلا پێچەوانەکەی دەڵێت و دەنووسێت :"هەموو فەیلەسووفە بەناوبانگەکانی یۆنانی دێرین دەرچووی قوتابخانەی زەردەشتن."

لە ماوەی حوکمڕانی هەریەك لە کۆرشی دووەم (529-558 بەر لە میلاد) و خەسرەو ئەنوشێروان دەوڵەتی ئەخمینی ئاشنابوو بە ماریفەیەکی نامۆ بە وڵاتی ئاریان ئەویش شارستانی هیلێنی و فەلسەفەی بتپەرستی یۆنانی بوو ، بۆ نموونە پاش ئەوەی کۆرشی دووەم چەند ویلایەتێکی لە ئاسیای بچووك وەك (لێنیا) ، (لیدیا) و چەند دەڤەرێکی تری گرت،ئاشنا بوو بە پەیوەندی نزیك لەگەڵ شارستانی دامەزراو لە سەر (هێلینی) هەروەها لە سەردەمی خەسرەو ئەنوشێرقان یەکەم قوتابخانەی فەلسەفی وەك ئەوەی جەستینی یۆنانی کردەوە(ئیبن نەدیم ، ل300

ئەو دەسپێکە لە دوای هەرەسی ئەخمینی بە دەست ئەسکەندەری مەکدۆنی لە 331 پ.م (تەها باقر ،ل،1980) زۆر زیاتر بوو. پلوتارك لە ل329 مۆرالیا دەڵێت: ئەسکەندەر بە پێچەوانەی ئەرستۆی مامۆستای بوو ، ئەو سەرکردەیەکی جیهانی بوو، دەیویست جیهانێکی یەکگرتوو دروست بکات بەلەناوبردنی نەیارانی و دەرگاکردنەوە بۆ خانەدانانی گوێڕایەڵ غەیری یۆنانی بەشداربن لە دەسەڵات ، ئەویش بە :

1.ڕێکخستنی هاوسەرگیری لە نێوان یۆنانی و فارسەکان،
2.دروستکردنی شاری نوێ و نیشتەجێکردنی دانیشتوانی هەمەلایەن ."
لە دوای کەوتنی ئیمپراتۆریەتی ئەخمینی بە دەست ئەسکەندەری مەکدۆنی دا دوو جۆر لە رۆشنبیری دنیایی و دینداریی تێکەڵ یەك بوون .

زانست و رۆشنبیرییەکە دوای ئەم داگیرکردن و سەپاندنە ، دوو جۆری لێدروستکردن ئەویش زانست و رۆشنبیری دنیایی و ئاسمانیی بوو . (تازێلی ،ل1) لە باوەڕی خۆی دەردەبڕێ کە رۆشنبیرییەکەی فارسەکان زیاتر زەردەشتی بوو ، هەرچی ئەوەی یۆنانییەکان بوو ، رۆشنبیریەکی دنیایی بوو .
تازێلی و خرۆمۆف لە ل82 دەنووسن کە " نووسینی ئایینی هەتا سەردەمی ساسانی نەنووسرابوونەوە ، هەرچی نووسینی دنیایین ئەوە تەنیا لای " گۆسان " (شایەر) و خونیاگار" (حەکایەتبێژ) تەنیا لە سینگ پارێزرابوون ."
جگە لە مانە هەندێ سەرچاوە ئاماژە بە کاریگەری کەلتووری یۆنانی بە سەر نووسینەکانی داریۆش لە شاخی بێستوون دەکەن وەك رالف نۆرمان شارپ لە کتێبی
The inscriptions in old Persian cuneiform of the achaemenian empires

کەواتە کەلتووری یۆنانی لە دوو قۆناغەوە کاریگەری بە سەر کەلتووری زەردەشتی هەبووە :
1.لە کاتی حوکمڕانی کۆڕشی دووەمەوە تا ڕوخانی ئیمپراتۆریەت
2.لە کاتی کەوتنی ئیمپراتۆریەتی ئەخمینییەوە بە دەست ئەسکەندەری مەکدۆنییەوە.
لەو دوو قۆناغەش هەردوو کەلتوور بە یەك گەیشتن .
ئەو چوار خاڵە تەنیا قسەکردنن لە سەر پێشەکی گەڕانەوەی زەردەشت …دەپرسم زەردەشت ئەوها دێتەوە؟؟!